

**KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNI BANK-MOLIYA
MEXANIZMLARI ORQALI QO'LLAB-QUVVATLASHNI RIVOJLANTIRISH****Ergashev Asilbek Baxtiyor o'g'li****O'zbekiston Respublikasi****Bank-moliya akademiyasi magistranti****E-mail: asilbekergashev4909@gmail.com****<https://doi.org/10.5281/zenodo.22076198>**

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik bozor iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, aholi bandligini ta'minlash, daromad manbalarini ko'paytirish, ichki bozorda raqobatni rivojlantirish hamda yangi tovar va xizmatlarni yaratishda muhim o'rin egallaydi. Kichik biznes sub'yektlarining yirik korxonalarga nisbatan bozor sharoitlariga tez moslashishi ularning iqtisodiy faollikni ta'minlashdagi ahamiyatini yanada oshiradi. Biroq kichik biznesning barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan yetarli moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatiga bog'liq. Shu sababli tijorat banklari tomonidan tadbirkorlik sub'yektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb iqtisodiy masalalaridan hisoblanadi.

Tijorat banklari kichik biznes sub'yektlariga kredit, hisob-kitob, depozit, kafillik va boshqa moliyaviy xizmatlarni taqdim etish orqali ularning faoliyatini moliyaviy jihatdan ta'minlaydi. Ilmiy tadqiqotlarda ham tijorat banklarining kreditlash, tadbirkorlarga mos moliyaviy mahsulotlarni shakllantirish va moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlashdagi faoliyati kichik biznes rivojlanishiga ko'maklashishi ta'kidlanadi. Bank krediti tadbirkorga nafaqat aylanma mablag'larni to'ldirish, balki yangi uskunalarni sotib olish, ishlab chiqarishni kengaytirish, innovatsion loyihalarni amalga oshirish va yangi ish o'rinlarini yaratish imkoniyatini beradi.

Shunga qaramay, kichik biznes sub'yektlarining bank moliyalashtirishidan foydalanishida ayrim muammolar mavjud. Xususan, garov ta'minotining yetarli emasligi, tadbirkorning kredit tarixiga qo'yiladigan talablar, moliyaviy hisobotlarning sifati, kredit olish uchun talab qilinadigan hujjatlar hamda bank tomonidan riskni baholash jarayonlari kredit resurslaridan foydalanish imkoniyatiga ta'sir qiladi. Kichik korxonalar yirik korxonalarga nisbatan kapital bazasi va aktivlari cheklanganligi sababli banklar uchun yuqoriroq kredit riskiga ega mijoz sifatida baholanishi mumkin. Mikrokorxonalarni kreditlash bo'yicha tadqiqotlar ham korxonaning moliyaviy holati, tadbirkorning tajribasi va boshqa risk omillari bank krediti olish jarayonida muhim ekanligini ko'rsatadi (Belas et al., 2016).

Mazkur muammolarni hal etishda kreditlash tizimining tadbirkorlik sub'yektlari xususiyatlariga moslashuvchanligini oshirish talab etiladi. Bunda kreditning muddati, miqdori va to'lov jadvalini biznesning pul oqimlari hamda mavsumiy xususiyatlarini hisobga olgan holda belgilash muhimdir. Bundan tashqari, yetarli garovga ega bo'lmagan, biroq barqaror daromad manbai va istiqbolli biznes loyihasiga ega tadbirkorlarni moliyalashtirishda kafillik, sug'urta va boshqa riskni taqsimlash vositalaridan foydalanishni rivojlantirish maqsadga muvofiq.

"Hamkorbank" ATB misolida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirishda zamonaviy raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan foydalanish alohida ahamiyat kasb etadi. An'anaviy kreditlash jarayonining ayrim bosqichlarini raqamlashtirish orqali kredit arizasini topshirishdan boshlab kredit qarorini qabul qilishgacha

bo'lgan vaqtni qisqartirish mumkin. Bu bankning operatsion xarajatlarini kamaytirish bilan birga tadbirkorlar uchun xizmatlarning tezkorligi va qulayligini oshirish imkonini beradi. Ilmiy tadqiqotlarda FinTech asosidagi raqamli platformalar, katta ma'lumotlar tahlili va muqobil kredit skoringi kichik biznesni moliyalashtirishdagi an'anaviy cheklovlarni yumshatish salohiyatiga ega ekanligi qayd etilgan. Raqamli transformatsiya moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish va moliyalashtirish jarayonining samaradorligini oshirish vositasi sifatida ham baholanmoqda.

Kreditlash mexanizmlarini takomillashtirishning yana bir istiqbolli yo'nalishi muqobil kredit skoring tizimlaridan foydalanishdir. An'anaviy baholash tizimida kredit tarixi, moliyaviy hisobot va garov ta'minoti asosiy mezonlar hisoblanadi. Raqamli kredit skoringida esa tadbirkorning bank hisobvarag'idagi pul aylanmalari, tushumlarning muntazamligi, to'lov intizomi va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlardan foydalanish imkoniyati mavjud. Natijada bank mijozning kreditga layoqatliligini kengroq ma'lumotlar bazasi asosida baholashi mumkin. FinTech texnologiyalarining moliyalashtirishdagi axborot asimmetriyasini va moliyalashtirish xarajatlarini kamaytirish orqali korxonalarning moliyaviy cheklovlarini yumshatishi mumkinligi empirik tadqiqotlarda ham aniqlangan.

Kichik biznesni bank orqali qo'llab-quvvatlashda tadbirkorlarning moliyaviy va raqamli savodxonligini oshirish masalasini ham e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Tadbirkor kredit mablag'idan samarali foydalanishi uchun pul oqimlarini rejalashtirish, xarajat va daromadlarni hisobga olish, qarz yukini baholash hamda zamonaviy bank xizmatlaridan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Shu sababli tijorat banklari tomonidan kichik biznes mijozlariga kredit mahsulotlarini taklif qilish bilan birga moliyaviy maslahat, biznes-rejalashtirish va raqamli xizmatlardan foydalanish bo'yicha amaliy ko'mak ko'rsatilishi maqsadga muvofiq. Tijorat banklari faoliyatida moliyaviy savodxonlik va FinTech imkoniyatlaridan foydalanish tadbirkorlikni rivojlantirishning muhim yo'nalishlari qatorida ko'rsatilgan.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, "Hamkorbank" ATBda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirish uchun bir nechta amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq. Jumladan, kredit arizalarini qabul qilish va dastlabki baholash jarayonlarini yanada raqamlashtirish, pul oqimiga asoslangan kreditlash mexanizmlarini rivojlantirish, muqobil kredit skoringidan foydalanishni kengaytirish, tadbirkorlik faoliyatining xususiyatiga mos kredit mahsulotlarini ishlab chiqish hamda mijozlar uchun moliyaviy maslahat xizmatlarini kuchaytirish zarur. Mazkur yondashuv bank uchun kredit risklarini samarali boshqarish, tadbirkorlar uchun esa moliyaviy resurslardan tez va qulay foydalanish imkoniyatlarini oshirishi mumkin.

Umuman olganda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni bank-moliya mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlashda an'anaviy kreditlash usullarini zamonaviy raqamli yechimlar bilan uyg'unlashtirish zarur. "Hamkorbank" ATBda kreditlash jarayonlarini raqamlashtirish, zamonaviy skoring tizimlarini rivojlantirish, kredit mahsulotlarini tadbirkorlarning real ehtiyojlariga moslashtirish va moliyaviy maslahat xizmatlarini kengaytirish bank hamda tadbirkor o'rtasidagi hamkorlik samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Natijada kichik biznesning moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari kengayib, uning iqtisodiy faolligi va barqaror rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratiladi.

Kichik biznesni bank-moliya mexanizmlari orqali qo'llab-quvvatlashni rivojlantirish yo'nalishlari

Yo'nalish	Mavjud muammo	Taklif etilayotgan yechim	Kutilayotgan samara
Kreditlash	Garov talabi yuqoriligi	Pul oqimiga asoslangan kreditlash	Kreditga kirish imkoniyati kengayadi
Raqamlashtirish	Kredit jarayonining uzoqligi	Onlayn ariza va avtomatik tahlil	Kredit ajratish tezlashadi
Kredit skoringi	Kredit tarixi yetishmasligi	Muqobil ma'lumotlar asosidagi skoring	Risk baholash aniqligi oshadi
Bank mahsulotlari	Standart kredit shartlari	Individual kredit mahsulotlari	Tadbirkor uchun qulaylik oshadi
Konsalting	Moliyaviy bilimlarning yetishmasligi	Bank maslahat xizmatlarini kengaytirish	Mablag'lardan samarali foydalanish oshadi

Manba: muallif tomonidan ilmiy adabiyotlarni umumlashtirish asosida ishlab chiqilgan.

Jadvaldan ko'rinadiki, kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash samaradorligini oshirishda kreditlashni raqamlashtirish, muqobil skoring tizimidan foydalanish va kredit mahsulotlarini tadbirkorlarning pul oqimlariga moslashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu mexanizmlarning "Hamkorbank" ATB amaliyotida rivojlantirilishi kredit xizmatlarining tezkorligi va qulayligini oshirish hamda kredit risklarini samaraliroq baholashga xizmat qilishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

- Amadasun, D. O. E., & Mutezo, A. (2021). *Influence of access to finance on the competitive growth of SMEs in Lesotho*. **Journal of Innovation and Entrepreneurship**. DOI: 10.1186/s13731-022-00244-1. (Amadasun & Mutezo, 2021)
- Chen, Q. (2024). *Fintech Innovation in Micro and Small Business Financing*. **International Journal of Global Economics and Management**. DOI: 10.62051/ijgem.v2n1.36.
- Lyu, Y., Ji, Z., Zhang, X., & Zhan, Z. (2023). *Can Fintech Alleviate the Financing Constraints of Enterprises?—Evidence from the Chinese Securities Market*. **Sustainability**, **15**. DOI: 10.3390/su15053876. (Lyu et al., 2023)
- Agu, E. E., Idemudia, C., & Obeng, S. (2024). *The revolutionary role of digital transformation in financing Small and Medium Enterprises (SMEs)*. **International Journal of Management & Entrepreneurship Research**. DOI: 10.51594/ijmer.v6i8.1366. (Agu et al., 2024)
- Belas, J., Vojtovič, S., & Ključnikov, A. (2016). *Microenterprises and Significant Risk Factors in Loan Process*. **Economics & Sociology**, **9**, 43–59. DOI: 10.14254/2071-789X.2016/9-1/3. (Belas et al., 2016)
- Fűtő, P. (1997). *The role of credit guarantees in financing Hungarian small businesses*. **Small Enterprise Development**, **8**, 34–40. DOI: 10.3362/0957-1329.1997.016. (Fűtő, 1997)
- Paes, F. F. C., Ziegler, T., & Closs, C. L. (2022). *The SME Access to Digital Finance Study*. **SSRN Electronic Journal**. DOI: 10.2139/ssrn.4206309. (Paes et al., 2022)
- Wasonga, J. (2008). *Challenges in financing small & medium enterprises (SMEs) in Kenya: The experience of Fina Bank Kenya Limited*. Tadqiqot ishida kichik biznesni tijorat banklari

orqali moliyalashtirishda kredit tarixi, garov, moliyaviy hisobot va bank tarixining ahamiyati o'rganilgan. (Wasonga, 2008) .

